

ADAY İMAM-HATİP VE MÜEZZİN-KAYYIMLARA GÖRE DİYANET AKADEMİSİ MESLEKİ EĞİTİM PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ*

İdris ERTÜRK**

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi, **Geliş Tarihi:** 02 Mayıs 2024, **Kabul Tarihi:** 09 Eylül 2024, **Yayın Tarihi:** 30 Eylül 2024, **Atıf:** Ertürk, İdris. "Aday İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyımlara Göre Diyanet Akademisi Meslekî Eğitim Programının Değerlendirilmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/2 (Eylül 2024): 751-787.

DOI: 10.33415/daad.1477156

Article Information

Article Types: Research Article, **Received:** 02 May 2024, **Accepted:** 09 September 2024, **Published:** 30 September 2024, **Cite as:** Ertürk, İdris. "Evaluation Of The Diyanet Academy Vocational Education Programme According To Candidate Imam-Hatip And Muezzin-Kayyim". *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 24/2 (September 2024): 751-787.

DOI: 10.33415/daad.1477156

Öz

Bu çalışmada Diyanet Akademisi (DİYA) tarafından uygulanan Aday Din Görevlileri Meslekî Eğitim Programı'nın (ADMEP) hedefleri, içeriği ve etkililiği araştırılmış; programın içeriği tahlil edilmiştir. Programın katılımcılar üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla Trabzon Ali Haydar Özak ve Samsun Aşıkutlu Dinî İhtisas Merkezleri'nde eğitime katılan aday imam-hatip ve müezzin-kayyımlara anket uygulanmıştır. Araştırmanın temel problemini, "ADMEP'in içeriği, hedefleri ve etkililiği konusunda aday din görevlilerinin görüşleri nelerdir?" sorusu oluşturmaktadır. Araştırmanın temel amacı, DİYA tarafından düzenlenen meslekî

* Bu makale, Ordu Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 07/12/2023 tarih ve 2023-244 sayılı izni ile Diyanet Akademisi Başkanlığı, 20/12/2023 tarih ve E-88331529-044-4548149 sayılı oluru ile hazırlanmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, idriserturk@odu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6223-7367> / Asst. Prof. Ordu University Faculty of Theology, Department of Religious Education, idriserturk@odu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6223-7367>

eğitim programının önemini vurgulamak, programın başlangıcından sonuna kadar yapısal ve işlevsel sorunları imkânlar ölçüsünde tespit edip çözüm önerileri sunmaktır. Araştırma sonucunda aday din görevlilerinin meslekî hazırlık eğitimine ihtiyaç duydukları, ADMEP'in kendilerine yeterli düzeyde meslekî bilgi kazandırdığı, meslekî beceri kazandırmada kısmen yeterli olduğu tespit edilmiş; bu tespitler doğrultusunda aday din görevlilerine ve DİYA başkanlığına önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Diyanet Akademisi, Meslekî Eğitim, Personel Eğitimi, Aday Din Görevlisi.

Evaluation of The Diyanet Academy Vocational Education Programme According to Candidate Imam-Hatip and Muezzin-Kayyim

Extended Abstract

The Presidency of Religious Affairs (PRA) is a state institution in charge of conducting affairs related to the principles of belief, worship, and morality of the Islamic religion, enlightening the society on religion, and managing places of worship with the aim of solidarity and integration of the nation. Today, in addition to its services in Turkey, the PRA has become an international organization providing services to Muslims in every region of the world and carries out its services through the personnel it employs.

With the legal amendment made in 2022, a paradigm shift was made in the recruitment and training of the personnel of the Presidency; the recruitment of personnel, which was previously done through open appointments, was abolished, and in-service professional preparation training organized for newly appointed personnel were moved to pre-service. A new unit was established under the name of the Diyanet Academy (DIYA) to provide this training. With the establishment of the Presidency of DIYA, six months to 3 years of pre-vocational training was made compulsory for those who would serve as Imam-Hatip, Muezzin Kayyim, Qur'an Course Instructor and Preacher. With the new practice, those who have successfully completed the training at the DIYA have been appointed instead of direct appointment.

This study examined the "Candidate Religious Officers Vocational Education Program" organized by DIYA. In the curriculum program prepared by the Training Programs and Coordination Department of DIYA, the goal of the candidate religious officials' vocational training program is stated as "to train religious officials who are equipped with professional knowledge, who can apply this knowledge effectively in their duties, who are exemplary with their professional ethics and lives, which enlighten the society about religion, who have a high sense of belonging to the institution and self-confidence, which are open to innovation, who have developed communication and social participation skills, and who can use mass media effectively." This study, one of the first studies on the Religious Academy, is considered necessary in evaluating the level of realization of the training objectives, identifying the problems encountered during the process, and thus contributing to the program development processes.

In the study, the survey research method, one of the quantitative research models, was used to reveal the opinions of the candidate religious officials who par-

ticipated in the vocational training program of the DIYA about the program. The question “What are the opinions and thoughts of the candidate religious officials about the content, objectives, and effectiveness of the Vocational Education Program?” constitutes the main problem of the study. In this direction, the content of the program was examined in detail. Then, the effectiveness of the training program was evaluated in line with the participants' opinions.

The qualitative data obtained within the scope of the research were obtained by reviewing the relevant literature and were created using the content analysis method. Quantitative data were obtained through a questionnaire technique.

The research data is limited to the opinions of 254 candidate religious officials who participated in the vocational training program at the Religious Academy, and the survey questions were created for data collection.

The study group of the research consists of candidate religious officials (Imam-Hatip and Muezzin-Kayyims) who participated in the “1st Term Candidate Religious Officials Vocational Education Program (CROVEP)” organized between June 5, 2023 and January 19, 2024 in Trabzon Ali Haydar Özak and Samsun Aşıkutlu Religious Specialization Centers. Participants were selected through random sampling.

The study aims to draw attention to the importance of the vocational training program organized by DIYA, to determine the existing structural and functional problems from the beginning to the end of the program, and to offer solutions to these problems, if any.

As a result of the research,

1. Candidate religious officials, in general, do not consider the education they received from the schools they graduated from before the duty as sufficient to fulfill their profession, and for this reason, they need training that prepares them for the profession before the duty,
2. The vocational training program organized by DIYA partially meets the expectations and needs of the candidate religious officials; this is because the curriculum is quite intensive, the weekly course load is high, some courses are unnecessary, and the practices and internships are insufficient,
3. The lecturers who teach in the academy are generally considered adequate in terms of field knowledge, teaching methods, and teacher-student relations,
4. Candidate religious officials, although satisfied with the functioning of the program, complained about insufficient allowances, the uncertainty of the appointment process, the negative behavior of some school staff, too frequent exams, lacking leaves, the quality of the meals, and the length of the training period.

Keywords: Religious Education, Diyanet Academy, Vocational Education, Personnel Education, Candidate Religious Officer.

Giriş

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle”¹ görevli bir devlet kurumudur. Günümüzde DİB, Türkiye’deki hizmetlerinin yanı sıra dünyanın her bölgesindeki Müslümanlara din hizmeti götüren uluslararası bir kurum hâline gelmiştir.² DİB, hayatın tamamını ve tüm insanlığı içine alan bir çerçeve ile hizmetlerini yürütmeye çalışmaktadır. Haddizatında böylesi hizmetlerin yürütülmesi, bilgili ve donanımlı personelin “gayretli” çalışmalarıyla mümkündür.³

Din görevliliği, mesuliyeti yüksek, buna karşılık en az hataya izin veren mesleklerden biridir.⁴ Bu görevi ifa edeceklerin, mesleğin sorumluluğunu kaldırabilecek bilgi ve becerileri haiz olması gerekir. Toplumun ihtiyaçları ve beklentileri değişkenlik arz etmektedir. Dolayısıyla insanların ihtiyaçlarını karşılamak için hizmet verenler, bu değişkenliğe uygun bir şekilde kendilerini geliştirmek ve donanımlı olmak zorundadır. Özellikle de din gibi hassas bir alanda hizmet verecek bireylerin, bu hızlı değişim ve gelişmeler karşısında beklenti ve ihtiyaçları cevaplayabilecek nitelikte olmaları gerekmektedir.⁵

Türkiye’de din hizmetlerinde görev almayı düşünen bireyler için İmam-Hatip Liseleri (İHL) tesis edilmiştir.⁶ İlahiyat fakültelerinin her ne kadar doğrudan din görevlisi yetiştirme gibi bir amacı olmasa da bireylerin dinî yükseköğrenimlerinde önemli bir katkısı bulunmaktadır. Diğer taraftan çeşitli araştırmalarda, din görevlilerinin hizmet öncesinde aldıkları okul örgün eğitimlerinin meslekî

¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (TCA), *Resmî Gazete 17863 Mükerrer*, (09 Kasım 1982), Kanun No. 2709, md. 136.

² Ali Bardakoğlu, “3 Mart 1924 Kanunları ve Diyanet”, *21. Yüzyıl Türkiye’sinde Din ve Diyanet* (Ankara: DİB Yayınları, 2010), 1/48.

³ Şükrü Öztürk, “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yaygın Din Eğitimi ve Hizmet içi Eğitim Faaliyetleri”, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı*, ed. Fahri Unan - Yücel Hacaloğlu (Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999), 405.

⁴ Hasan Dam, “Camilerde Din Eğitimi ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: DEM Yayınları, 2018), 293-294.

⁵ Fahri Kayadibi, “Diyanet İşleri Başkanlığı Personelinin Eğitim ve Bilgi Seviyesinin Yükseltilmesi”, *2. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2003), 2/426.

⁶ Tevhid-i Tedrisat Kanunu (TTK), *Resmî Gazete 63*, (03 Mart 1924), Kanun No. 430, md. 4.

anlamda yeterli olmadığına, hizmetlerin daha verimli ve etkili olarak sunulabilmesi için din görevlilerinin ilave eğitimlerle desteklenmeleri gerektiğine işaret edilmektedir.⁷

DİB, hizmetlerinin kalitesini artırmak ve toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayabilmek için personelinin bilgi ve yeteneklerini geliştirmek amacıyla mutad eğitim programları düzenlemektedir.⁸ Bu eğitimler, farklı zaman dilimlerinde düzenlenmekte, DİB'in eğitimli personeli aracılığıyla hizmet içi eğitim için oluşturulmuş dinî yüksek ihtisas/dinî ihtisas merkezlerinde veya duruma göre mahallinde sunulmaktadır. İlahiyat fakültelerinin öğretim elemanları başta olmak üzere, çeşitli alan uzmanları da bu eğitimlerde görev almaktadır.

2022 yılı Mart ayında yapılan yasal değişikliğe kadar, göreve yeni atanan ya da görevde olan personele hizmet içi eğitim yoluyla bu şekilde meslekî eğitimler verilmiştir. Ancak söz konusu eğitimlerin ekonomik açıdan oldukça maliyetli olması, eğitim nedeniyle görevlilerin görev yerlerinden ayrılmak durumunda kalmasının halk nezdinde hoş karşılanmaması, hizmetlerin aksamasına neden olması, hizmet içi eğitimlere alınan personelin yerine vekil tayin etmedeki zorluklar, yine hizmet içi eğitimlerin sınırlı sayıda personelle ve kısa süreli olmasının getirdiği sıkıntılar,⁹ Başkanlığı personel eğitiminde paradigma değişikliğine sevk etmiş; uzun yıllardır Diyanet camiasında konuşulan Diyanet Akademisi'nin (DİYA) kurulması 16 Mart 2022 tarih ve 7383 numaralı kanunla gerçekleşmiştir. Bu kanunla, müstakil bir kuruluş kanunu yerine 633 sayılı DİB Kuruluş

⁷ Abdullah Özbek, "Günümüzde İrşat Görevi Yapacakların Eğitimi", *1. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 1995), 1/191-201; Osman Ayas, *Camilerde Görev Yapan İmamların Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçları* (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 20; Mehmet Bulut, "Din Görevlisi Yetiştirme Sorunu ve Diyanet İşleri Başkanlığına Eleman Yetiştiren Kurum Olarak İmam-Hatip Okulları (Tarihi Süreç İçinde Gelişmeler)", *II. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2003), 2/563; Ramazan Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 118; Ayşe Zişan Furat, "Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirmede İlahiyat Fakültelerinde Sürdürülen Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinin Yeterliliği: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Konu Hakkındaki Düşünceleri", *Marife: Bilimsel Birikim (Marife: Dini Araştırmalar Dergisi)* XII/1 (2012), 107; İdris Ertürk, *Türkiye'de Din Görevlilerinin Hizmet İçi Eğitimi* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021), 104.

⁸ Hüseyin Kayapınar, "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Hizmetleri", *4. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2009), 2/808.

⁹ Aday Din Görevlileri Mesleki Eğitim Programı (İmam-Hatip) (ADMEP), Diyanet Akademisi Başkanlığı (2023), 5.

ve Görevleri Hakkındaki Kanun'a (DİBKAN) eklemeler ve bazı maddelerinde değişiklikler yapılmak suretiyle DİYA'nın yasal zemini oluşturulmuştur. İlgili kanunla daha önce DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce yürütülen tüm hizmet içi faaliyetleri ile ihdas edilecek pozisyonlara atanacak aday din görevlerinin meslekî eğitimi DİYA'nın uhdesine verilmiştir. Kanun gereğince, akademiye alınacak adaylar için sınav yapılmış ve adaylar belirlenmiştir. Ancak ülkemizde 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan ve elli bine yakın vatandaşımızın hayatını kaybettiği deprem nedeniyle akademinin eğitime başlaması gecikmiştir. Yapılan hazırlıkların tamamlanması neticesinde 5 Haziran 2023 tarihinde planlanan eğitimlere başlanmıştır. Akademi sisteminin getirdiği yeniliklerden biri, hizmet öncesi meslekî eğitim programlarının devreye alınmasıdır. Bu programlarla akademiye giriş sınavında başarılı olan aday Kur'an kursu öğreticilerine, imam-hatiplere ve müezzin-kayımlara meslekî hazırlayıcı eğitim verilmektedir. Söz konusu eğitimler için "Aday Din Görevlileri Meslekî Eğitim Programı (ADMEP)" hazırlanmıştır. Diğer taraftan daha önce hizmet içi eğitim adı altında yürütülen dinî yüksek ihtisas, aşere-takrip-tayyibe ve dinî musiki kursları aynı adla ve programla DİYA çatısı altında devam etmektedir.

Problem

Bu çalışmada ADMEP'in etkililiği aday din görevlilerinin perspektifinden incelenmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle programın içeriği detaylı bir şekilde incelenmiş, ardından katılımcıların görüşleri doğrultusunda eğitim programının etkililiği değerlendirilmeye çalışılmıştır. "ADMEP'in içeriği, hedefleri ve etkililiği konusunda aday din görevlilerinin görüşleri nelerdir?" sorusu araştırmanın temel problemi oluşturmaktadır. Araştırmada şu alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Aday din görevlileri, göreve başlamadan önce ADMEP'e ihtiyaç duymakta mıdır?
2. Aday din görevlilerinin ADMEP'e duydukları ihtiyaç düzeyi yaş, eğitim ve hafızlık durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
3. Aday din görevlilerine göre, meslek öncesi alınan eğitimler din hizmetlerini yürütmek için yeterli midir?
4. Aday din görevlileri, kendilerini en fazla hangi ders alanlarında eksik hissetmektedir?

5. Aday din görevlilerine göre, ADMEP'te verilen dersler, din görevlilerinin beklenti ve ihtiyaçlarını yeterli ölçüde karşılamakta mıdır?

6. Aday din görevlileri ADMEP'te ders veren eğitim görevlilerinin alan bilgisini ve eğitim-öğretim becerilerini yeterli görmekte midir?

7. Aday din görevlileri ADMEP'te ders veren eğitim görevlilerinin kendileriyle olan sınıf içi ve sınıf dışı ilişkilerini nasıl değerlendirmektedir?

8. Aday din görevlileri, eğitim merkezleri ve eğitim süreciyle ilgili hangi problemleri yaşamaktadır?

Amaç ve Önem

Araştırma, yukarıda ADMEP'le ilgili ifade edilen alt problemlere cevaplar aranarak ADMEP'in yapısal ve işlevsel problemlerini tanımlamayı, bu sorunlara çözümler sunmayı ve kaliteyi artırmak için önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, din görevlisi yetiştirme sürecinde yeni bir oluşum konumundaki DİYA üzerine yapılan ilk araştırmalarından biridir. Eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesinin değerlendirilmesi, süreç boyunca karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve bu sayede program geliştirme süreçlerine katkı sağlama açısından çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

db | 757

Sınırlılıklar

Araştırma verileri DİYA Trabzon Ali Haydar Özak ve Samsun Aşikkutlu Dinî İhtisas merkezlerinde düzenlenen 1. Dönem ADMEP'e katılan 254 aday din görevlisinin görüşleri ve veri toplama amacıyla oluşturulan anket sorularıyla sınırlıdır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini 5 Haziran 2023- 19 Ocak 2024 tarihleri arasında düzenlenen 1. Dönem ADMEP'e katılan aday imam-hatip ve müezzin kayımlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise aynı dönemde Trabzon Ali Haydar Özak ve Samsun Aşikkutlu Dinî İhtisas Merkezlerinde eğitime katılan ve tesadüfi örnekleme¹⁰ yoluyla seçilen aday din görevlileri teşkil etmektedir.

¹⁰ Halil Seyidoğlu, *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı* (İstanbul: Güzem Yayınları, 2000), 39-41; Aslantürk, *Araştırma Metot ve Teknikleri*, 103-109.

Belirtilen tarihler arasında ilgili eğitim merkezlerinde eğitime 320 aday din görevlisi alınmış, bunlardan 254'ü araştırmaya katılmıştır. Aday din görevlilerinin 177'si aday imam-hatip, 77'si aday müezzin-kayımdır. Araştırmaya katılan aday din görevlilerine dair sayısal bilgileri tablo hâlinde göstermek mümkündür:

Tablo 1. Araştırmanın Yapıldığı Akademi Merkezleri ve Katılımcı Sayıları

Eğitim Merkezi	Kişi (N)	Yüzde (%)
Trabzon Ali Haydar Özak Dinî İhtisas Merkezi	149	58,7
Samsun Aşıkutlu Dinî İhtisas Merkezi	105	41,3
Toplam	254	100,0

Yöntem

Çalışmada ADMEP'e katılan aday din görevlilerinin, programa ilişkin düşüncelerini ortaya koyabilmek amacıyla, nicel araştırma modellerinden tarama araştırma modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmaları, bir konu ya da olay hakkında katılımcıların görüşlerinin belirlendiği, diğer araştırma türlerine göre nispeten daha büyük örneklem grubu üzerinde yapılan bir araştırma türüdür.¹¹ Bu tür araştırmalarda olayların daha önceki olay ve şartlarla ilişkileri dikkate alınarak durumlar arası etkileşim açıklanmaya çalışılır; verilerin analizi ve açıklanması suretiyle yorumlara, değerlendirme ve yeni durumlara uygulanacak şekilde genellemelere varma gibi daha yüksek seviyede işlemlere yer verilir.¹²

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, anket tekniğiyle¹³ elde edilmiştir. İlgili literatür taranarak ve uzman görüşlerine başvurulularak 60 soruluk bir anket geliştirilmiştir. Anketin 6 sorusu kişisel bilgilere ilişkindir. 7 soru açık uçlu, diğerleri ise kapalı uçlu olarak düzenlenmiştir. Ancak bu çalışmada -sınırlılıklardan dolayı- sadece alt problemlerle doğrudan ilişkili sorularla elde edilen veriler kullanılmıştır.

¹¹ Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2013), 177.

¹² Zeki Aslantürk, *Araştırma Metot ve Teknikleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1999), 101.

¹³ Aslantürk, *Araştırma Metot ve Teknikleri*, 110-116.

Verilerin Toplanması

Gerekli izinlerin¹⁴ alınmasının ardından anket formları, meslekî eğitim programının son haftasında bizzat araştırmacı tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacıyla ilgili bilgi verilmiş, onamları alınmış, anlaşılmayan hususlarda kendilerine anlık geri bildirimde bulunulmuştur. Araştırmacının aynı zamanda programda eğitimci olarak görev alması,¹⁵ eğitim sürecine ilişkin gözlem ve görüşmeler yapmasına, böylelikle anket verilerinin desteklenmesine katkı sağlamıştır.

Verilerin Analizi

Anketlerden elde edilen verilerin istatistiksel işlemleri SPSS 22 istatistik paket programı ile yapılmıştır. ADMEP'e katılan aday din görevlilerinin demografik özelliklerine ve kurs programına yönelik değerlendirmelerine ilişkin veriler, betimsel istatistiklerden frekans dağılımı ile gösterilmiştir. Ayrıca eğitim programlarına ilişkin değerlendirmelerde, kategorik bir değişkenin düzeylerine giren birey ya da nesnelere anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmede, parametrik olmayan istatistiklerden tek örneklem ki-kare testi kullanılmıştır.

db | 759

İlgili Çalışmalar

Araştırma konusuyla ilgili literatür incelendiğinde DİYA tarafından düzenlenen meslekî eğitim programlarına ilişkin çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu durumun akademi eğitiminin henüz yeni olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bununla birlikte eski sistemde göreve yeni başlayan din görevlilerine "Mesleğe Hazırlık Eğitim Programı" veya "Hazırlayıcı Eğitim Programı" adı altında verilen hizmet içi eğitimler üzerine birkaç çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaları kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

Özdemir ve Arıcı'nın (2011) çalışmaları DİB'de göreve yeni başlayan din görevlilerinin eğitim merkezlerinde aldıkları hazırlayıcı

¹⁴ Araştırmaya ilişkin etik kurul izni Ordu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (Karar No: 2023-244) alınmıştır. Ayrıca DA Başkanlığı'ndan izin istenmiş ve bu izin 20.12.2023 tarihli E-88331529-044-4548149 nolu yazı ile verilmiştir.

¹⁵ Anket, araştırmacının görev aldığı eğitim merkezinde uygulanmamıştır. Araştırmacı ile katılımcılar arasında öğretmen-öğrenci ilişkisi olmadığından araştırmaya herhangi bir manipülatif etki söz konusu değildir.

eğitim kursları üzerine yapılmıştır. Araştırmada din görevlilerinin hazırlayıcı eğitim kursuna ihtiyaç duydukları, hazırlayıcı eğitim kursunun göreve başlamadan önce yapılmasını istedikleri, kurstan sonra kendilerini özellikle kıraat açısından yetersiz gördükleri, kursun süresini yeterli bulmadıkları, kursa ilişkin genel anlamda olumlu görüşe sahip oldukları ve kursu işleyiş ve program açısından beğendikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.¹⁶

Dam ve Ertürk'ün (2019) alan araştırmasına dayanan çalışmalarında, din görevlilerinin büyük oranda hazırlayıcı eğitime ihtiyaç duyduklarını ve bu eğitimin göreve başlamadan önce verilmesini istediklerini tespit etmişlerdir.¹⁷

Ertürk'ün (2021) çalışması konuyla ilgili en kapsamlı çalışmalardan biridir. Din görevlilerinin mesleğe hazırlık eğitimlerine dair görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği araştırmada, din görevlilerinin görev öncesinde meslekî hazırlayıcı bir eğitime ihtiyaç duydukları, hâlihazırda verilen hazırlayıcı eğitimlerin süre ve içerik açısından din görevlilerinin ihtiyacını karşılamadığı, bu nedenle uzun süreli hazırlayıcı eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmada DİYA'nın kurulmasının teklif edilmesi dikkat çeken hususlardan biridir.¹⁸

Kocaman ve Koyuncu'nun (2024) çalışması, bilindiği kadarıyla DİYA üzerine yapılan ilk araştırmadır. Çalışmada ilk dönem mezunu aday Kur'an kursu öğreticilerinin Diyanet Akademisi'ne ilişkin görüş ve deneyimleri değerlendirilmiştir. Aday imam-hatipler ve müezzin kayyımların görüşleri kapsama alınmamıştır. Araştırmanın sonucunda ilk dönem mezunu aday Kur'an kursu öğreticilerinin, öğrenim gördükleri mesleki eğitim programına ve Diyanet Akademisi'ne yönelik genel olarak olumlu kanaat taşıdıkları, eksikliklerin giderilmesi ve iyileştirmelerin sağlanması için eğitim programının

¹⁶ Şuayip Özdemir - İsmail Arıcı, "Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri", *Dini Araştırmalar* 14/39 (01 Haziran 2011), 87-103.

¹⁷ Hasan Dam - İdris Ertürk, "Diyanet İşleri Başkanlığı Mesleğe Hazırlık Eğitim Programının İçerik ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (Haziran 2020), 97-137.

¹⁸ İdris Ertürk, *Diyanet İşleri Başkanlığı Mesleğe Hazırlık ve Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkililiğinin Değerlendirilmesi* (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021). Bu çalışma, "Türkiye'de Din Görevlilerinin Hizmet İçi Eğitimi" adıyla kitap olarak basılmıştır.

güncellenmesi gerektiğine yönelik görüş ve beklentiye sahip oldukları tespit edilmiştir.¹⁹

Kalay ve Bilen'in (2024) çalışmaları da yine DİYA üzerine yapılan ilk araştırmalardan biridir. Çalışmada DİYA'da okutulan "Seçme Hadisler" kitabının içeriğine dair tahlillerde bulunulmuş ve kitabın aday din görevlileri için yeterli içeriğe sahip olup olmadığını irdelemiştir. Akademi eğitiminin geneli üzerinde bir inceleme yapılmamıştır.²⁰

1. Programla İlgili Bilgiler

Eğitim programları, öğrenenlere okulda ve okul dışında verilmesi planlanan konuları, ders içeriklerini, çalışmaları, öğretim materyallerini, derslerin sıralanmasını, hedef ve davranışları içeren düzenekler olarak tanımlanmaktadır.²¹ Alan uzmanlarınca hazırlanan programlar, ihtiyaca göre şekillendirilip yenilenebilir ve değiştirilebilir niteliktedirler. DİYA çatısı altında personele yönelik düzenlenen gerek ADMEP gibi hizmet öncesi eğitimler gerekse hizmet içi eğitimler de belli programlar (müfredat) çerçevesinde yürütülmektedir. Bu programları hazırlamak ve yürütmek üzere akademi başkanlığı bünyesinde "Eğitim Programları ve Koordinasyon Daire Başkanlığı" oluşturulmuştur.

db | 761

1.1. Programın Hedefi ve Genel Amaçları

İlgili dairece hazırlanan müfredatta ADMEP'in hedefi, "meslekî bilgi donanımına sahip, bu bilgiyi görevinde etkin biçimde uygulayabilen; meslek ahlâkı ve yaşantısıyla örnek olan, toplumu din konusunda aydınlatan, kurum aidiyet bilinci ve özgüveni yüksek, yeniliğe açık, iletişim ve sosyal katılım becerileri gelişmiş, kitle iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanılabilen din görevlileri yetiştirmek"²² olarak ifade edilmiş; aynı müfredatta programın genel amaçları şu şekilde açıklanmıştır:

¹⁹ Kasım Kocaman - Mehmet Koyuncu, "İlk Dönem Mezunu Aday Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Diyanet Akademisi", *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 11 (15 Mart 2024), 539-590.

²⁰ İdris Kalay - Mehmet Bilen, "Diyanet Akademisi Aday Din Görevlileri Ders Notu Seçme Hadisler Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme", *Haftıza* 6/1 (30 Haziran 2024), 20-32.

²¹ Özcan Demirel, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2000), 2.

²² ADMEP, 7.

Eğitim programının amacı “aday din görevlilerinin;

1. Kur’an-ı Kerim’i usulüne uygun ve güzel okuyan,
2. Din hizmetinin gerektirdiği temel bilgi ve becerilere sahip olan,
3. Kur’an ve sünnet temelinde İslam medeniyetinin geçmiş birikimini de dikkate alarak aşırılıklardan uzak, kuşatıcı bir dil ekseninde İslam’ın bir bütün olarak doğru anlaşılmasına katkı sağlayan,
4. Temel İslam İlimlerini kendi terimleri ile kavrayan,
5. İslam dininin inanç, ibadet ve ahlakla alakalı temel esaslarını delilleriyle açıklayan,
6. Dinî sorunları çözümlerken Kur’an, sünnet ve kültürel mirası birlikte değerlendirebilen,
7. Edindiği bilgi ışığında dini konularda toplumu aydınlatan, insanların sorularına ve ihtiyaçlarına cevap verebilen,
8. Bilgilerini günün şartları, toplumun ihtiyaçları ve sorunlarıyla ilişki kurarak güncelleştirebilen,
9. Tebliğ ve irşat görevini başta Kur’an ve sünnet olmak üzere sahih kaynaklara dayalı doğru bilgiler ışığında uygun yöntemler ve güzel bir üslupla yerine getirebilen,
10. Kelam, fıkıh, tefsir, hadis, siyer ve İslam tarihi gibi temel disiplinler ile ilgili Türkçe kaynakları kullanabilen,
11. Dini istismar eden düşünce ve hareketlere karşı Kur’an ve sünnet çerçevesinde etkin mücadele eden,
12. Cami dışı din hizmetleri ve yaygın din eğitimi hizmetlerini bilimsel veriler ışığında planlama ve yürütme becerisine sahip,
13. Bir arada yaşama kültürüne sahip olan, milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinen,
14. Bilgi, beceri, görgü ve yaşantısıyla çevresine örneklik eden,
15. Temsil kabiliyeti yüksek, kurum kültürü ve aidiyet bilinci gelişmiş olan,

16. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanan, bu araçlardan gelen verilere karşı seçici olan ve din hizmetlerini yürütmede teknolojiyi etkin olarak kullanabilen,

17. Demokratik değerlere ve insan haklarına saygılı, sosyal katılım becerisi gelişmiş, iletişim, rehberlik ve yorum yeteneğine sahip olan bireyler hâline getirmektir.”

1.2. Programın Alanları ve Ders Kredileri

ADMEP, 15 haftalık iki dönemden oluşmaktadır. 15 haftanın 14 haftasında ders haftası, 1 hafta ise sınav haftası olarak planlanmıştır. Haftalık ders yükü 38 saat olup toplam 1064 saat eğitim verilmesi öngörülmüştür. Programın öğrenme alanları, dersler ve krediler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2. ADMEP: Alanlar ve Ders Kredileri

Alanlar	Dersler	1. Dönem	2. Dönem	Toplam Kredi
1 Kur'an-ı Kerim	Tecvit Bilgisi	28	-	336
	Yüzüne Okuma	112	112	
	Ezbere Okuma	56	56	
	Meal	28	28	
2 Temel İslam Bilimleri	Akaid-Kelam	28	-	308
	İlmihal	56	84	
	Hadis	28	28	
	İslam Ahlakı	-	28	
3 Din Hizmetleri	Davet ve Nebevî Metot	28	-	56
	İletişim ve Rehberlik	-	28	
4 Meslekî Bilgi ve Beceri	İmamlık-Müezzinlik Bilgi ve Becerisi	28	56	224
	Dini Musiki	28	28	
	Uygulama/Staj	28	28	
5 Devlet Teşkilatı ve Kamu Mevzuatı		28	-	28
6 Kültürel etkinlikler		56	56	112
Genel toplam		532	532	1064

Tabloda da görüldüğü üzere ADMEP, 6 öğrenme alanına ayrılmıştır. Her alanda yer alan derslerin kredileri ve ders içerikleri ilgili müfredatta ayrıntılı olarak gösterilmiştir.²³ İki dönem hâlinde uy-

²³ ADMEP, 10-74.

gulanması planlanan ve toplamda 1064 saatlik kredi tanımlanan program, ders saati ve çeşitliği açısından yüklü bir içeriğe sahip gözükmektedir.

Din hizmetleri oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Cami içi hizmetler, bu yelpazenin önemli, belki de en önemli unsurudur. Bu alanda Kur'an tilaveti, imamlık-müezzinlik becerileri ve hitabet yeterlilikleri hizmetin belkemiğini oluşturur. Aynı zamanda bu yeterlikler cami dışı din hizmetlerinde de etkili unsurlardır. Bu etki göz önünde bulundurularak müfredatta bu alanlara daha fazla yer ayrılmıştır. Din görevlilerinin, vatandaşların manevî sorunlarına çözüm üretebilecek bilgi ve donanımına sahip olmaları için programda temel İslam bilimleri ve iletişim alanına; kurum aidiyeti ve kamu görevlisi bilinci sağlamak adına devlet teşkilatı ve mevzuat bilgisine ve son olarak aday din görevlilerinin kültürel gelişimi için kültürel etkinliklere alan açılmıştır.

1.3. Programın Süresi, Yeri ve Katılım

764 | db

DİYA Meslekî Eğitim Yönetmeliği'ne (DAMEY) göre "Meslekî Eğitim, bir eğitim yılı içinde yer alan ve sınav haftaları da dâhil olmak üzere her biri on beş haftadan oluşan güz, bahar ve yaz eğitim dönemlerinde verilir."²⁴ Aynı yönetmelikte dört yıllık dinî yüksek öğrenim mezunu ve hafız olan aday imam-hatiplere meslekî eğitim süresi iki dönem, diğerleri için üç dönem öngörülmüş, bu süre müezzin kayyım olanlar için iki dönem olarak belirlenmiştir.²⁵ Yine aynı yönetmeliğe göre, başkanlığın zorunlu hâllerde ve ihtiyaç durumunda bu süreleri yeniden belirleyebileceği ifade edilmiştir.²⁶ Kaldı ki uygulamada tüm adaylara eğitim süresinin iki dönem olarak uygulandığı, müfredatın da ona göre hazırlandığı görülmüştür. Buna göre eğitim, her dönemde 14 hafta ders 1 hafta sınav olmak üzere toplamda 30 haftadır. Verilen aralarla birlikte bu süre 8 ayı bulmaktadır.

Meslekî eğitimlerin DİYA'ya bağlı eğitim merkezlerinde verilmesi esastır. Ancak şartlara göre kamu tesisleri başta olmak üzere farklı ortamlarda da eğitim verilebilir.²⁷

²⁴ Diyanet Akademisi Meslekî Eğitim Yönetmeliği (DAMEY), *Resmî Gazete* 32207 (31 Mayıs 2023), md. 10/1.

²⁵ DAMEY, md. 10/2.

²⁶ DAMEY, md. 10/4.

²⁷ DAMEY, md. 11.

Mesleğe hazırlık eğitimine katılım için aday din görevlisi olmak şarttır. Aday din görevlileri, DİYA Başkanlığı ve DİB İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü'nce koordineli olarak belirlenen ölçütlere uygun olarak seçilir. Buna göre adayların KPSS'nin yanı sıra DİB tarafından yapılan sözlü sınavdan başarılı olması esastır. Başarılı olup kontenjana girenler DİYA Başkanlığı'nın koordinesinde eğitim merkezlerine yerleştirilir. Bu yerleştirmelerde adayların eğitime alınacağı gruplar önemlidir. Örneğin, İHL mezunlarıyla ilahiyat mezunları aynı grupta eğitime alınmamakta, bunlar kendi gruplarında farklı eğitim merkezlerinde eğitime katılmaktadırlar. Benzer uygulama aday Kur'an kursu öğreticileri, imam-hatipler ve müezzinler için de yapılmaktadır.

DAMEY'e göre, eğitime katılanların derslere devamlılığı zorunludur. Geçerli mazeretleri olsa bile adayların ya da kursiyerlerin bir dönemde toplam yedi gün devamsızlık yapmaları hâlinde programla ilişkileri kesilir. Bu durumda olanlar, DİYA Başkanlığı'nın değerlendirmesine göre bir sonraki eğitim programına alınabilir. Bu imkân, aday ve kursiyerlere bir defalığına mahsus olmak üzere verilmiştir.²⁸

Adayların kadrolu olarak göreve atanabilmeleri için akademi eğitimini başarıyla tamamlamaları gerekir. Mezunlara, mezun olduğu programı belgeleyen "Diyanet Akademisi Diploması" verilir.²⁹ Mezuniyetin akabinde sözlü bir sınav yapılır, bu sınav notu ile akademi diploma notunun ortalaması alınarak atamalar gerçekleştirilir.

2. Bulgular ve Yorum

2.1. Ankete Katılan Aday Din Görevlilerine Ait Kişisel Bilgiler

Bu başlık altında araştırmaya katılan aday din görevlilerinin kişisel bilgilerine ilişkin bulgular paylaşılmıştır.

²⁸ DAMEY, md. 27.

²⁹ DAMEY, md. 19.

2.1.1. Yaş Durumları

Tablo 3. Aday Din Görevlilerinin Yaş Durumu

Yaş Aralıkları	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
20-25 Arası	135	53,1
26-30 Arası	98	38,6
31-35 Arası	16	6,3
36 ve Yukarısı	5	2,0
Toplam	254	100,0

Tablo 3'te görüleceği üzere araştırmanın yapıldığı eğitim merkezlerinde eğitime katılanların çoğunluğunu 20-25 arasındaki aday din görevlileri oluşturmaktadır (%53,1). 26-30 yaş arası katılımcıların oranı %38,6'dır. 30 yaş üstü adayların oranı ise %8,3'tür. Bu sonuçlardan hareketle 30 yaş altı adayların akademiye giriş sınavında daha başarılı oldukları söylenebilir. 30 yaş üstündeki adaylar başka eğitim merkezlerine de dağıtılmış olabilirler.

2.1.2. Eğitim Durumları

Meslekî eğitime katılan aday din görevlilerinin mezun olduğu lise türü ile yükseköğrenim düzeyi ve türüne ilişkin bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 4. Aday Din Görevlilerinin Lise Mezuniyet Durumu

Lise Türü	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
İHL	196	77,2
Diğer Lise	56	22,0
Cevapsız	2	0,8
Toplam	254	100,0

Tabloda görüldüğü üzere, aday din görevlilerinin büyük çoğunluğu (%77,2) İHL, %22'si ise diğer lise mezunudur. Aday din görevlilerinin büyük çoğunluğunun İHL mezunu olması tabii görülmelidir. Zira bu okulların kuruluş amaçlarından biri din hizmetlerini ifa edecek mükellef memurlar yetiştirmektir.³⁰ Ayrıca DİB, imam-

³⁰ TTK, md. 4.

hatiplik görevini üstlenecek adaylarda İHL mezunu olma şartı aramaktadır.³¹

Meslekî eğitimin planlaması yapılırken, adaylar yükseköğrenim mezuniyet durumlarına göre kategorize edilerek mümkün mertebe homojen gruplar hâlinde eğitime alınmaktadır. Duruma göre farklı gruplar aynı eğitim merkezine yerleştirilebilmekte, ancak sınıfları ayrılmaktadır. Bu uygulama, adayların (hizmet içi eğitimde kursiyerlerin) hazır bulunuşluk düzeyleri açısından faydalı bir uygulamadır.³² Araştırmamıza katılan aday din görevlilerinin yükseköğrenim mezuniyet durumları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Aday Din Görevlilerinin Yükseköğrenim Mezuniyet Durumu

Mezuniyet Türleri	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Ön Lisans (İlahiyat)	57	22,4
Ön Lisans (Diğer)	4	1,6
İlahiyat (Örgün)	140	55,1
İlahiyat (İLİTAM)	8	3,1
Lisans (Diğer)	10	3,9
Üniversite Tahsili Yok	19	7,5
Lisansüstü	5	2,0
Cevap Vermeyenler	11	4,3
TOPLAM	254	100,0

db | 767

Tablo 5'te görüleceği üzere, araştırmaya katılan aday din görevlilerinin %55,1'i örgün ilahiyat mezunu olduğunu belirtmiştir. Buna %3,1'lik İLİTAM mezunlarını dâhil ettiğimizde oran %58,2 olacaktır. İlahiyat ön lisans programından mezun olduğunu söyleyenlerin oranı %22,4'tür. Araştırmaya katılanların %3,9'u diğer lisans, %2'si lisansüstü programlarından mezun olduklarını belirtmiş, %7,5'i herhangi bir yükseköğrenim eğitimi olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %4,3'ü soruya cevap vermemiştir.

Bu sonuçlara göre, aday din görevlilerinin büyük çoğunluğunun yükseköğrenim gördüğü, yaklaşık %60 civarında adayın 4 yıllık

³¹ Vaizlik, Kur'an Kursu Öğreticiliği, İmam-Hatiplik ve Müezzın Kayımlık Kadrolarına Atama ve Bu Kadroların Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği (VAKİMAY), *Resmî Gazete* 28151 (23 Aralık 2011), md. 11.

³² Ertürk, *Türkiye'de Din Görevlilerinin Hizmet İçi Eğitimi*, 91.

dinî yükseköğrenim mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Geçmiş dönemlere bakıldığında bu oranların din görevlilerinin eğitim seviyesinin yükselmesi adına olumlu bir gelişme olduğunu söylemek gerekir.

DİB, son yıllardaki din görevlisi istihdamında dinî yüksek öğrenim mezunlarına öncelik vermektedir. Açılan kontenjanların büyük çoğunluğu dinî yükseköğrenim mezunlarına ayrılmakla birlikte bu konuda henüz ortak bir payda oluşturulamamıştır.³³ Oysa öğretmenlerin, doktorların, avukatların ve benzeri birçok mesleğin istihdamında adaylarda kendi alanında lisans mezunu olma şartı aranmaktadır. Din görevliliği, örnek verdiğimiz meslekler kadar değerlidir; ayrıca toplumun tüm kesimlerine hitap eden özellikli bir meslektir. Bu mesleğe talip olanların dinî yükseköğrenim mezunu olması hem kendilerine, hem mesleğe hem de kurum olarak DİB'e daha fazla değer katacaktır.

2.1.3. Hafızlık Durumları

768 | db

Türkiye'de ve İslam Dünyası'nın genelinde hafızlara önem verildiği bir gerçektir. Hafızlık, aynı zamanda DİB'in atama, görevlendirme yahut ihtisas kurslarına katılmada aradığı kriterlerden biridir.³⁴ Hafızlara istihdamda da öncelik tanınmaktadır. Kur'an'la iç içe olunan mesleklerde bu yeteneğin dikkate alınması isabetli bir tercihtir. Hafızlığın bu şekilde değer görmesi ve sahiplenilmesi, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in korunmasının yollarından biridir.³⁵ Araştırmamıza katılan aday din görevlilerinin hafızlık durumları şu şekildedir:

Tablo 6. Aday Din Görevlilerinin Hafızlık Durumu

Hafızlık Durumu	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Hafız	80	31,5
Hafız değil	172	67,7
Cevapsız	2	0,8
TOPLAM	254	100,0

³³ DİB İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, "2022 Yılı Diyanet Akademisi Aday Din Görevlisi (KKÖ, İ-H, M-K) Alımı" (Erişim 24 Nisan 2024).

³⁴ VAKİMAY, md. 11-14.

³⁵ Yaşar Kurt, "Kur'an'ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/22 (30 Aralık 2012), 248.

Tablo 6’da görüldüğü gibi, aday din görevlilerinin ekseriyetini (%67,7) hafız olmayanlar oluşturmaktadır. Hafızların oranı %31,5’dir. Katılımcıların %0,8’i bu soruya cevap vermemiştir. Hafız katılımcıların düşük olmasının nedeni, hafız adayların daha ziyade belirli merkezlerde eğitime alınmasından kaynaklanmaktadır.

2.1.4. Adaylık Durumları

Aday din görevlileri, akademiye giriş sınavında müracaat ettikleri kadrolarla alakalı eğitim programına alınmakta, akademi eğitimini başarıyla tamamlamaları durumunda yine aday oldukları pozisyona atanmaktadırlar. Araştırma yaptığımız eğitim merkezlerinde eğitime katılan aday din görevlilerinin görev unvanlarının dağılımına bakıldığında şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

Tablo 7. Aday Din Görevlilerinin Unvanı

Görev Unvanı	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
İmam-Hatip	177	69,7
Müezzin-Kayyım	77	30,3
Toplam	254	100

db | 769

Tablo 7’de görüleceği üzere, araştırmaya katılanların %69,7’sini aday imam-hatipler, %30,3’ünü ise aday müezzin-kayyımlar oluşturmaktadır. Akademi eğitimine Kur’an kursu öğreticileri de alınmıştır, ancak programlarının farklılığı ve çalışmanın sınırlılıkları gereğince aday Kur’an kursu öğreticileri bu araştırmaya dâhil edilmemiştir.

2.2. Programla İlgili Düşünce ve Değerlendirmeler

2.2.1. Programa Duyulan İhtiyaç

Araştırmamızda aday din görevlilerinin ADMEP’e ihtiyaç düzeyi ölçülmek istenmiş, bu amaçla katılımcılara, “Göreve başladığınızda böyle bir meslekî eğitim programına ihtiyaç duydunuz mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar, tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8. Programa Duyulan İhtiyaç

Seçenekler	Kişi (N)	Yüzde (%)
Evet, ihtiyaç duydum	122	48,0
Kısmen ihtiyaç duydum	98	38,6

Hayır, ihtiyaç duymadım	34	13,4
Toplam	254	100,0

Tablo 8’de görüldüğü üzere aday din görevlilerinin 48’i ADMEP’e ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Kısmen bu eğitime ihtiyaç duyduğunu belirten adayların oranı %38,6’dır. Adayların %13,4’ü böyle bir eğitime ihtiyaç duymadığını ifade etmiştir. “Evet” ve “kısmen” cevabını verenler (%86,6) birlikte değerlendirildiğinde adayların ekseriyetinin ADMEP’e ihtiyaç duydukları görülmektedir. Yapılan ki-kare analizlerinde adayların ihtiyaç düzeylerinde yaş, eğitim ve hafızlık durumuna göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Araştırmamızda elde edilen veriler benzer çalışmalarla mukayese edilmek istenmiş, ancak ADMEP üzerine yeterince araştırma olmadığı tespit edilmiştir. Bunda DİYA eğitimlerinin henüz yeni olmasının büyük etkisi olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte daha önceki uygulamalarda göreve yeni başlayan din görevlilerine yönelik düzenlenen ve ADMEP’le benzerlik taşıyan mesleğe hazırlık/hazırlayıcı eğitim programları üzerine yapılan araştırmalar vardır.³⁶ Adı geçen eğitim programlarının meslekî bilgi ve becerileri geliştirme amacı taşıması ve göreve yeni başlayan din görevlilerine yönelik olması itibarıyla kıyaslama yapmak mümkündür.

Ayas (1998), yaptığı araştırmada, imam-hatiplerin %81,1 gibi oldukça yüksek oranda meslekî hazırlık eğitimine ihtiyaç duyduğunu tespit etmiştir.³⁷

Özdemir ve Arıcı (2011), göreve yeni başlayan din görevlileri üzerine yaptıkları araştırmada benzer bir sonuca ulaşmışlardır.³⁸

Dam ve Ertürk (2020), din görevlilerinin %65,3’ünün göreve başladıklarında hazırlayıcı meslekî eğitime ihtiyaç duyduklarını, kısmen bu kursa ihtiyaç duyduğunu belirtenlerinin oranının ise %26,7 olduğunu tespit etmişlerdir.³⁹

³⁶ Geniş bilgi için bk. Ertürk, *Türkiye’de Din Görevlilerinin Hizmet İçi Eğitimi*, 65-195.

³⁷ Ayas, *Camilerde Görev Yapan İmamların Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçları*, 42.

³⁸ Özdemir - Arıcı, “Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri”, 95.

³⁹ Dam - Ertürk, “Mesleğe Hazırlık Eğitim Programı”, 117.

Yine Ertürk (2021), yaptığı araştırmada din görevlilerinin %71'inin görev öncesinde mesleğe hazırlık eğitimine ihtiyaç duyduklarını, %21,4'ünün kısmen böyle bir ihtiyaç hissettiklerini saptamıştır.⁴⁰

Bulgulara göre, aday ya da yeni göreve başlayan din görevlilerinin -eğitim düzeyi ne olursa olsun- meslekî hazırlık eğitimine gereksinim duydukları anlaşılmaktadır. Bu gereksinimin nedenleri sorgulandığında hizmet öncesi okul eğitimlerinin yeterliliğinin önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Konuyla ilgili aday din görevlilerine “Sizce mezun olduğunuz okullarda (lise ve üniversite) aldığınız eğitim, mesleğinizi ifa etmek için yeterli midir?” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 9. Hizmet Öncesi Eğitimlerin Yeterlilik Durumu

Seçenekler	Kişi (N)	Yüzde (%)
Görev öncesi okul eğitimleri yeterli	23	9,1
Görev öncesi okul eğitimleri kısmen yeterli	121	47,6
Görev öncesi okul eğitimleri yetersiz	110	43,3
Toplam	254	100,0

db | 771

Tablo 9'da görüleceği üzere, aday din görevlilerinin sadece %9,1'i mezun olduğu okullarda aldıkları eğitimi meslekî anlamda yeterli görürken, %47,6'sı kısmen yeterli, %43,3'ü ise yetersiz olduğunu söylemiştir.

Din hizmetleri özelinde görev öncesi eğitimlerin yeterliliği çeşitli araştırmalarda incelenmiştir. Örneğin Buyrukçu (1995) araştırmasında din görevlilerinin ekseriyetinin okullarda aldıkları eğitimin, görevlerini yerine getirmede yeterli görmediğini ifade etmiştir.⁴¹

Keyifli (1997) araştırmasında %24,8 oranında din görevlisinin okullarda aldıkları eğitimi meslekî anlamda yeterli, %43,4'ünün kısmen yeterli görürken, %29,6'sının ise yeterli görmediğini belirtmiştir.⁴²

⁴⁰ Ertürk, *Türkiye'de Din Görevlilerinin Hizmet İçi Eğitimi*, 99.

⁴¹ Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, 118.

⁴² Şükrü Keyifli, *Urfa ve Yöresinde Yaygın Din Eğitimi* (Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 1997), 94.

Özdemir ve Arıcı (2011), din görevlilerinin sadece %6,8'inin aldıkları okul eğitimlerini meslekî olarak yeterli görürken, %38,6'sının kısmen yeterli bulduklarını ve %54,5'inin ise yetersiz olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuştur.⁴³

Ertürk'ün (2021), araştırmasında din görevlilerinin %14,8'i mezun oldukları okulda aldığı eğitimleri görevi yerine getirecek yeterlilikte görürken, %36,7'si "hayır" cevabıyla aksini ifade etmiş, %48 oranında din görevlisi ise kısmen yeterli gördüğünü belirtmiştir.⁴⁴

Bu bulgular, din görevlilerinin genel anlamda görev öncesi okul eğitimlerinin meslekî olarak yetersiz buldukları düşüncemizi desteklemektedir. Problemin çözümü için İHL'lerde ve ilahiyat fakültelerinde din hizmetlerine yönelik ders ve uygulamalara ağırlık verilebilir. Özellikle ilahiyat fakültelerinde program çeşitliliği oluşturularak "din hizmetleri bölümü" açılabilir. Bir diğer çözüm olarak, nasıl ki fakültelerde öğretmen adaylarına pedagojik formasyon imkânı sunuluyor ve bu dersleri almak mecburî tutuluyorsa benzer imkân ve zorunluluk din hizmetleri için de sağlanabilir.

772 | db

2.2.2. Programın Meslekî İhtiyaçları Karşılama Durumu

Bir önceki başlık altında, aday din görevlilerinin büyük çoğunluğunun meslekî eğitim programına ihtiyaç duydukları ifade edilmişti. Peki, ADMEP adayların bu ihtiyaçlarını karşılayabilmekte midir? Bunu tespit için aday din görevlilerine birtakım sorular sorulmuştur. "Katılmış olduğunuz bu eğitimin, meslekî açıdan ihtiyaçlarınıza uygun olarak hazırlandığını düşünüyor musunuz?" sorusu bunlardan biridir. Soruya verilen cevapların dağılımı tabloda gösterilmiştir:

⁴³ Özdemir ve Arıcı, "Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri", 94.

⁴⁴ Ertürk, *Türkiye'de Din Görevlilerinin Hizmet İçi Eğitimi*, 104.

Tablo 10. Programın Meslekî İhtiyaçlara Uygunluğu

Seçenekler	Kişi (N)	Yüzde (%)
Program, meslekî ihtiyaçlara uygun	85	33,5
Program, meslekî ihtiyaçlara kısmen uygun	137	53,9
Program, meslekî ihtiyaçlara uygun değil	32	12,6
Toplam	254	100,0

Tablo 10'a göre, aday din görevlilerinin %33,5'i ADMEP'in, meslekî açıdan ihtiyaçları için uygun nitelikte olduğunu ifade etmiştir. %53,2 oranında din görevlisi soruya "kısmen" cevabını vermiş, %12,6 oranında din görevlisi ise programın ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlardan hareketle ADMEP'in aday din görevlilerinin beklenti ve ihtiyaçlarını kısmen karşılayacak nitelikte hazırlandığı söylenebilir.

Diğer taraftan bu sorunun devamı olarak, "ADMEP size yeterli düzeyde meslekî bilgi/beceri kazandırdı mı?" soruları sorulmuştur. Meslekî bilgi konusunda katılımcıların %69,5'i evet, %28,5'i kısmen, %2'si ise hayır cevabını vermiştir. Meslekî beceri konusunda ise katılımcıların %46,9'u evet, %42,9'u kısmen, %8,2'si ise hayır cevabını vermiştir.

Konuyla ilgili aday din görevlilerinin açık uçlu değerlendirmelerinden bir kısmı şu şekildedir:

"Müfredatın daha düzenli ve ihtiyaca uygun olarak hazırlanması gerektiğini düşünüyorum. Ders kaynakları noktasında çok fazla eksiklik var. Aynı şekilde sahaya inme, yani pratik noktasında bir eğitim olmalı."

"Bazı derslerde teorik kısım çok fazla. Usul konularına çok fazla yer verilmiş. Bu sebeple üniversitenin bir devamı niteliğini taşıyor. Staj noktasında eksik kaldığını düşünüyorum."

"Programın ihtiyaçlara yönelik hazırlandığını düşünmüyorum. Mesleğe yönelik olmayan çok fazla ders var."

"Kur'an-ı Kerim, tecvit, ilmihal, meal gibi dersler bizler için çok gereklidi. Ancak bunlara ayrılan süre yetersizdi. Bazı derslere ayrılan süre de gereğinden fazlaydı."

“Edindiğimiz bilgilerin yerleşmesi için yeterli uygulama yapılmıyor. Kur’an-ı Kerim, hitabet ve imamlık-müezzinlik uygulamaları daha fazla ve her kursiyere ayrı ayrı yaptırılmalı.”

“Ezberler çok fazla. Ezber yapmaktan diğer derslere zaman ayıramıyoruz.”

“Günlük ders saati çok fazla, dinlenecek vakit kısıtlı. Dersleri tekrar edecek zaman bulamıyoruz.”

“Aşırı detaylı, aşırı teorik bir müfredatla karşı karşıyaydık. Güncel meselelerden uzak, ilahiyat eğitiminin 7 aya sıkıştırılmış hâliydi. Bazı konuları dönem içinde ya da farklı zamanda defalarca yeniden işledik. Pratik hayatta bize lazım olacak bilgilere hâlen daha ulaşmış değiliz.”

Gerek sayısal veriler gerekse açık uçlu değerlendirmelerden anlaşıldığı kadarıyla ADMEP’in müfredat ve işleyiş olarak aday din görevlilerinin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılama noktasında kısmen yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Bunda müfredatın önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Zira müfredat incelendiğinde oldukça yoğun bir içeriğe sahip olduğu, özellikle Kur’an ve hadis ezberlerinin çok fazla yer tuttuğu, bazı derslerin İHL’lerde ve ilahiyat fakültelerinde verilen ders içeriklerinin tekrarı olduğu anlaşılmaktadır. Yine katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak haftalık ders yükünün 38 saat olmasının yanı sıra akşamları mütalaa yapılması, aday din görevlilerinin derslerini çalışacak ve tekrar edecek zamanının kalmaması, yeterli staj ve uygulama yapılmamasının beceri temelli kazanımların elde edilmesine engel oluşturması ve sınavların sık sık yapılması gibi nedenlerin eğitimin etkililiğini düşürdüğü söylenebilir.

2.3. Programın Derslere Göre Değerlendirilmesi

2.3.1. Programa Katılmadan Önce İhtiyaç Duyulan Dersler

Aday din görevlilerinden programa katılmadan önce kendilerini yeterli görmeyip geliştirmek istedikleri alanları sıralama yaparak belirtmeleri istenmiştir. Konuyla ilgili verilen cevaplar şu şekilde bir dağılım göstermiştir.

Tablo 11. Programa Katılmadan Önce İhtiyaç Duyulan Alanlar

Alanlar	N	%
Kur'an-ı Kerim	133	52,4
Meslekî Bilgi ve Beceri	86	34,7
Din Hizmetleri Formasyonu	68	33,2
Mevzuat Bilgisi	62	30,4
Temel İslamî İlimler	64	26,7

Tabloya göre, aday din görevlileri yaptıkları sıralamada %52,4 oranında Kur'an-ı Kerim, %34,7 oranında meslekî bilgi ve beceri, %33,2 oranında din hizmetleri formasyonu, %30,4 oranında mevzuat bilgisi ve %26,7 oranında temel İslamî ilimler alanlarında gelişime ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Araştırma verileri benzer araştırmalarla karşılaştırılmıştır.

Kayadibi (2000) araştırmasında müftülerin din görevlilerini yetersiz buldukları alanları kıraat (%41), dinî bilgiler (%31) ve halkla ilişkiler (%16) olarak sıraladığı görülmüştür.⁴⁵

Özdemir (2006), araştırmasında müftülerin %75,3'ünün din görevlilerini kıraat, %63,6'sının dinî bilgiler, %57,6'sının halkla ilişkiler, %56'sının hitabet, %54,3'ünün genel kültür, %36,6'sının ise pedagojik formasyon açısından yetersiz bulduklarını ifade etmiştir.⁴⁶

Doğan (2019), araştırmasında din görevlilerinin %22,7'sinin vaaz-irşat, %19,2'sinin bilim ve teknoloji, %12,1'inin kıraat ve %10,1'inin ise dinî danışmanlık ve rehberlik alanlarında kendilerini yetersiz gördüklerini belirtmiştir.⁴⁷

Ertürk (2021), göreve yeni atanan din görevlileri üzerine yaptığı araştırmada %34,9 oranında görevlinin Kur'an-ı Kerim, %21,4 oranındakilerin hitabet, %20,6'sının mevzuat bilgisi, %10,1'inin

⁴⁵ Fahri Kayadibi, "Cumhuriyet Döneminde Müftülükler (Tarihçesi ve Sorunları)", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2000), 174.

⁴⁶ Şuayip Özdemir, *Müftülerin Gözüyle Din Hizmetleri* (İstanbul: DEM Yayınları, 2007), 82.

⁴⁷ Ahmet Doğan, *Hizmet İçi Eğitim ve Din Görevlisi* (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2019), 159.

temel dinî bilgiler ve %5,6'sının ise imamlık-müezzinlik formasyonu alanında eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir.⁴⁸

Elde edilen verilere göre aday din görevlilerinin en fazla geliştirmeye ihtiyaç duydukları alanların Kur'an-ı Kerim, meslekî bilgi ve beceri (imamlık-müezzinlik becerisi) ve din hizmetleri formasyonu olduğu anlaşılmaktadır. Din görevlilerinin örgün eğitimde meslekî olarak yeterli eğitim alamamalarının bu sonuçta önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

2.3.2. Derslerin Beklentileri Karşılama Durumu

ADMEP'te verilen derslerin aday din görevlilerinin beklentileri karşılama durumu ölçülmek istenmiştir. Toplamda 6 öğrenme alanı ve 10 ders üzerine planlanan meslekî eğitimde, derslerin beklentileri karşılama düzeyi başlı başına değerlendirilmiştir. Programda yer alan kültürel etkinlikler ve staj dâhil edilmemiştir.

Tablo 12. Derslerin Beklentileri Karşılama Durumu

776 | db

Dersler		Yeterli	Kısmen	Yetersiz	Toplam
Kur'an-ı Kerim	N	180	66	8	254
	%	%70,9	%26,0	%3,1	%100
Kur'an Meali	N	73	124	57	254
	%	%28,7	%48,8	%22,4	%100
Akait-Kelam	N	79	87	88	254
	%	%31,1	%34,3	%34,6	%100
Hadis	N	125	94	35	254
	%	%49,2	%37,0	%13,8	%100
İlmihal	N	196	46	12	254
	%	%77,2	%18,1	%4,7	%100
İslam Ahlakı	N	139	58	57	254
	%	%54,7	%22,8	%22,4	%100
Din Hizmetleri	N	106	77	70	254
	%	%41,9	%30,4	%27,7	%100
Meslekî Beceri (İmamlık-Müezzinlik Formasyonu)	N	148	83	19	254
	%	%59,2	%33,2	%7,6	%100
Dinî Musiki	N	74	125	55	254
	%	%29,1	%49,2	%21,7	%100
Mevzuat	N	173	55	26	254
	%	%68,1	%21,7	%10,2	%100

Tablo 12'de görüldüğü üzere, Kur'an-ı Kerim, ilmihal, mevzuat bilgisi ile meslekî bilgi ve beceri (imamlık-müezzinlik formasyonu ve hitabet) derslerinde beklentilere daha fazla cevap verildiği;

⁴⁸ Ertürk, *Türkiye'de Din Görevlilerinin Hizmet İçi Eğitimi*, 127.

Kur'an meali, akait-kelam ve dinî musiki derslerinin beklentileri yeteri oranda karşılayamadığı anlaşılmaktadır. Anket formunda ilgili derslerin karşısına aday din görevlilerinin yazdığı kısa gerekçeler kategorize edildiğinde “müfredat yoğunluğu”, “ezberlerin çokluğu” “dersin işlenme şekli”, “çok fazla ödev verilmesi”, “yeterli uygulama yaptırılmaması”, “konuları yetiştirmek için hızlıca geçilmesi”, “zaman yetersizliği”, “ders kitabı eksikliği” ve “ilahiyattaki dersin aynen tekrar edilmesi” gibi nedenlerin oldukça fazla dile getirildiği müşahede edilmiştir.

ADMEP'in hedefi, meslekî bilgi donanımına sahip, bu bilgiyi görevinde etkin biçimde uygulayabilen görevliler yetiştirmektir.⁴⁹ Daha ziyade görev öncesi eğitimlerde yetersizliği görülen ve sahada ihtiyaç hissedilen alanları geliştirmek için oluşturulan programın beklentileri hâlâ karşılayamıyor olması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Kaldı ki, din görevlileri ADMEP'e belli eğitimlerden geçerek gelmektedir. Onların hazır bulunuşluk düzeyleri akademi eğitiminin başarısı üzerinde doğrudan etkili olmakla birlikte, oluşturulan programın hedef ve kazanımlarının doğru belirlenmesi, içeriğin ihtiyaçları karşılayacak şekilde düzenlenmesi önemlidir. Bu nedenle, ADMEP'in sadeleştirilmesi, öncelikli ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmesi ve uygulamaya daha fazla ağırlık verilmesinin uygun olduğu ifade edilebilir.

2.4. Programın Diğer Boyutları ve Değerlendirilmesi

2.4.1. Eğitim Görevlileriyle İlgili Görüş ve Düşünceler

İlgili mevzuat gereğince, “DİYA'da ders vermek, araştırma ve uygulama faaliyetlerinde görev almak üzere, dört yıllık dinî yükseköğrenim mezunu olup dinî yüksek ihtisas merkezinde eğitimini tamamlamış veya ilahiyat alanında doktora yapmış; dinî musiki, kıraat gibi özel yetenek gerektiren konularda ise dört yıllık dinî yükseköğrenim mezunu; dinî yükseköğrenim dışında lisans mezunu olup yüksek lisans çalışmasını tamamlayanlar ise DİYA'daki eğitim görevlisi kadrolarının yüzde onunu aşmamak kaydıyla DİB tarafından yapılacak sınavda başarılı oldukları takdirde eğitim görevlisi kadrolarına atanabilir.”⁵⁰ Buna göre, akademilerde görev yapan eğitim görevlilerinin büyük çoğunluğunun dinî yükseköğrenim me-

⁴⁹ ADMEP, 7.

⁵⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (DİBKAN), *Resmî Gazete* 12038 (22 Haziran 1965), Kanun No. 633, md. 7/A.

zuniyetinin yanı sıra temel İslam bilimlerinde uzmanlığı ifade eden dinî yüksek ihtisas (yaygın kullanımıyla Haseki) mezunu veya musiki ya da kıraat alanlarında ihtisas sahibi veya DİYA Başkanlığı'nın aradığı ölçütte kendi alanında uzman (örneğin rehberlik ve psikolojik danışmanlık uzmanı) oldukları söylenebilir.

Araştırmada aday din görevlilerine eğitim görevlilerinin alan bilgisi, ders işleme yöntemleri ve iletişim yetkinlikleriyle ilgili sorular sorulmuştur. Eğitim görevlilerinin alan bilgisi yetkinliğiyle ilgili düşünceler şu şekilde bir dağılım göstermiştir:

Tablo 13. Eğitim Görevlilerinin Alan Bilgisi

Dersler		Yeterli	Kismen Yeterli	Yetersiz	Toplam
Kur'an-ı Kerim	N	231	17	3	254
	%	%92,0	%6,8	%1,2	%100
Kur'an Meali	N	200	44	7	254
	%	%79,7	%17,5	%2,8	%100
Akait-Kelam	N	122	80	47	254
	%	%49,0	%32,1	%18,9	%100
Hadis	N	176	51	24	254
	%	%70,1	%20,3	%9,6	%100
İlmihal	N	234	16	1	254
	%	%93,2	%6,4	%0,4	%100
İslam Ahlakı	N	148	63	40	254
	%	%59,0	%25,1	%15,9	%100
Din Hizmetleri	N	117	85	47	254
	%	%47,0	%34,1	%18,9	%100
Meslekî Beceri (İmamlık-Müezzinlik Formasyonu)	N	171	62	18	254
	%	%68,1	%24,7	%7,2	%100
Dinî Musiki	N	180	55	16	254
	%	%71,7	%21,9	%6,4	%100
Mevzuat	N	172	63	16	254
	%	%68,5	%25,1	%6,4	%100

Tablo 13 incelendiğinde, aday din görevlileri, eğitim görevlilerini alan bilgisi yönüyle ortalama %69,8 oranında yeterli, %21,4 kısmen yeterli, %8,7 oranında ise yetersiz olarak değerlendirmişlerdir. Kur'an-ı Kerim ve ilmihal derslerini veren eğitim görevlilerinin alan bilgisi çok yüksek oranda yeterli görülürken, akait-kelam ve din hizmetleri derslerini veren eğitim görevlilerinin alan bilgisi diğer derslere kıyasla daha düşük seviyede değerlendirilmiştir. Verilerden hareketle, eğitim görevlilerinin alan bilgilerinin büyük ölçüde yeterli olduğunu söylemek mümkündür.

Aday din görevlilerinin akademi eğitim görevlilerinin eğitim-öğretim becerilerini (pedagojik formasyon yeterliklerini) değerlendirmeleri ise şu şekildedir:

Tablo 14. Eğitim Görevlilerinin Eğitim-Öğretim Becerileri

Dersler		Yeterli	Kısmen Yeterli	Yetersiz	Toplam
Kur'an-ı Kerim	N	213	34	4	254
	%	%84,9	%13,5	%1,6	%100
Kur'an Meali	N	169	69	13	254
	%	%67,3	%27,5	%5,2	%100
Akait-Kelam	N	99	91	61	254
	%	%39,4	%36,3	%24,3	%100
Hadis	N	150	70	31	254
	%	%59,8	%27,9	%12,4	%100
İlmihal	N	220	27	4	254
	%	%87,6	%10,8	%1,6	%100
İslam Ahlakı	N	121	83	45	254
	%	%48,6	%33,3	%18,1	%100
Din Hizmetleri	N	92	103	53	254
	%	%37,1	%41,5	%21,4	%100
Meslekî Beceri (İmamlık-Müezzinlik Formasyonu)	N	140	82	28	254
	%	%56,0	%32,8	%11,2	%100
Dinî Musiki	N	142	86	23	254
	%	%56,6	%34,3	%9,2	%100
Mevzuat	N	165	67	19	254
	%	%65,7	%26,7	%7,6	%100

db | 779

Tablo 14'teki veriler incelendiğinde aday din görevlilerinin eğitim görevlilerinin ders işleme becerilerini ortalama %60,3 oranında yeterli, %28,46 oranında kısmen yeterli olarak değerlendirirken %11,26 oranında yetersiz olarak ifade etmişlerdir.

Hoca-öğrenci iletişimiyle ilgili sorulan bir soruya cevaben, adayların %40,2'si eğitim görevlilerinin çoğunluğunu yeterli görürken %39,4 oranında aday bazı hocaları yeterli, bazılarını yetersiz gördüklerini belirtmiştir. Hocaların pedagojik formasyon ile iletişim becerilerinin alan bilgisi yeterliliklerine nispetle daha düşük olduğu söylenebilir. Benzer sonuçlara farklı araştırmalarda da ulaşılmıştır.⁵¹

⁵¹ Dam - Ertürk, "Mesleğe Hazırlık Eğitim Programı", 127-129; Ertürk, *Türkiye'de Din Görevlilerinin Hizmet İçerisi Eğitimi*, 175-182; Kocaman - Koyuncu, "İlk Dönem Mezunu Aday Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Diyanet Akademisi", 564-565.

Eğitim görevlileri hakkındaki açık uçlu değerlendirmeler de nicel verileri destekleyecek bilgiler sunmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

“Hocalarımızdan kendi egolarını tatmin etmek isteyenler vardı. İki de bir ‘atılırsınız ha’ tehdidiyle karşı karşıya kaldık. Motivasyonlarımızı bozdular. Bazı hocalarımız ise Allah razı olsun, abi gibi, baba gibi davrandılar. Onlardan çok istifade ettik.”

“Buraya gelen kişilere öğrenci psikolojisi yerine hoca psikolojisine girecek şekilde muamele yapılmasının daha faydalı olacağını düşünüyorum.”

“Hocalarımızdan Allah razı olsun. İlk olmamıza rağmen süreci ellerinden geldiğince iyi yönettiler. Ama Kur’an, tecvit, ezber, ilmihal ve meal derslerine daha fazla önem verilmeliydi.”

“Hocalardan bazıları alan hocası değildi. Notlardan anlatıp durdu. Sorularımızı geçiştirdi, cevap veremediğinde ‘fazla karıştırmayın’ dedi. Biz burada da öğrenemeyeceksek nerede öğreneceğiz? O yüzden derslere alan hocaları girmeli diye düşünüyorum.”

“Hocalarımızın eğitimcilik yönlerini güçlendirmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bilgi açısından çok iyiler, ama eğitimcilik yönleri itibarıyla biraz zayıf kalıyorlar.”

“Her kabahati de hocaya yüklememek lazım. Bazı arkadaşlar hocanın iyi niyetini suistimal ediyor, olur olmaz sorularla hocayı test etmeye çalışıyor. Hep tek taraflı düşünmemek lazım.”

“En büyük problemin rehberlik olduğunu düşünüyorum. Bilgiyi ilahiyatta aldık zaten, okuma yaparak da bilgimizi artırabiliriz. Bizim için pratik önemli. Neyi nasıl yaparız bunu gösterebilir bize. Bilgi, bilgi, bilgi. Pratik ne olacak?”

Öğrencilerin ne kadar öğrendikleri, sadece ezberlemek yerine anlama seviyeleri ve konuyu farklı açılardan anlayıp anlamadıkları, öğretim ve eğitimin başarısını yansıtır. Başarı, bir dizi faktörün birleşimiyle gerçekleşir. Ancak bu faktörler arasında belki de en önemlisi öğretmendir. Çünkü öğretmen, eğitimin hayatî bir parçasıdır ve bu önem eğitimin her kademesi için geçerlidir. “Eğitim görevlisi” unvanlı eğitimciler, DİYA’daki eğitim süreçlerinde önemli rol üstlenmektedir.

Akademi eğitimi, planlı ve programlı olmaları, okul, öğretmen ve öğrenci gibi pek çok unsuru bünyesinde barındırmaları itibarıyla formel bir eğitimidir. Öğrencilerin tümü en az lise düzeyinde eğitime sahip, çoğu dinî yükseköğrenim mezunu, bunun yanında bir kısmı da hafızlık yeterliğine sahip yetişkin bireylerdir. Yetişkinler, gelişim özellikleri ve öğrenme gereksinimleri açısından çocuk ya da gençlerden farklıdırlar. Böyle insanları başarılı bir şekilde yetiştirmek ve onlara bir şeyler verilmek isteniyorsa, her şeyden önce yetişkinlerin çocuklardan farklı şekilde öğrendiklerini bilmek gerekir.⁵²

Öğretmenlik, yalnızca bilgi aktarmaktan ibaret bir meslek değildir. Bu meslek, öğrencilere sosyal, kültürel ve rehberlik etkinliklerini de içeren çeşitli sorumlulukları gerektirir.⁵³ Eğitimin etkili olması ve sürecin başarıyla sonuçlanması için öğretmen-öğrenci ilişkilerinin boyutu önemlidir. Herhangi bir düzeyde, hedef kitlenin gelişim ve öğrenme özelliklerini göz ardı eden bir eğitimin başarılı olması mümkün gözükmemektedir.⁵⁴ Etkili bir eğitim ve verimli sonuçlar elde edebilmek için eğitim görevlileri, öğrencilerin yetişkin bireyler olduklarını göz önünde bulundurmalı ve eğitimde ona göre yöntemler takip etmelidir.

2.4.2. Eğitim Merkezi ve Genel İşleyişle İlgili Görüş ve Düşünceler

Okulların eğitime uygunluğu, eğitimin verimliliğini etkileyen faktörlerdendir. Aynı şekilde eğitim süreçlerinin yönetimi ve işleyişi bu verimliliği etkilemektedir. DİYA'ya bağlı dinî yüksek ihtisas/dinî ihtisas merkezleri, personel eğitimi için özel olarak tesis edilmişlerdir. Okulların büyük bir kısmı, katılan personelin yetişkin olduğu öngörülerek farklı ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde donatılmıştır. Bununla birlikte her okulun imkânları aynı düzeyde olmayabilir.

Aday din görevlilerine eğitim merkezlerinin durumu, eğitim süreci ve işleyiş ilgili bir soru yöneltilmiş, kendilerinden problemleri açık uçlu olarak ifade etmeleri istenmiştir. Cevaplardan bir kısmı şu şekildedir:

⁵² Mustafa Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi* (İstanbul: DEM Yayınları, 2004), 183.

⁵³ Muhammet Yılmaz, *Etkili Öğretmenlik* (İstanbul: DEM Yayınları, 2018), 50-51.

⁵⁴ Dam, *Yetişkinlerin Din Eğitimi*, 73.

“Eğitim çok uzun. Ben evli ve çocuklu biriyim. Maddî açıdan çok sıkıntı çektik. Ailevî anlamda da sıkıntı çektik. Harçlıklar bize yetmiyor, ailemize nasıl yetsin. Benim gibi birçok arkadaş var. Bunlar niye düşünülmemiş?”

“En büyük sorunumuz atanamama stresi. Maddî sıkıntı çok fazla çektik. Ailesini geçindiren arkadaşlar işlerinden ayrılıp akademiye başladı. Maddî olarak çok mağdur olundu. Akademiye başlayanlara tam maaş verilmesi gerekli.”

“Belirsizlik bizim en büyük problemimiz oldu. İlk olmanın verdiği bir muallaklık vardı. Biz bunun eksilerini gördük. Burada aldığımız puanlarla atanacak olmak bizi eğitimin tadını almaktan ziyade bir yarışa sürükledi.”

“Sürecin daha sistemli ve hızlı yürütülmesi gerekiyor. Kendi kurumumuzda bile akademi tanınmıyor. Bu konuda camia bilinçlendirilmeli.”

“Süre çok uzun, bıkkınlık yapıyor. 6 ay yeter de artardı.”

“Sınavla tehdit eğitimi verimsiz kılıyor. Verilen harçlık çok az ve gülünç.”

“Takip edeceğimiz adam gibi bir ders kitabı yoktu. Fotokopilerden yüzlerce sayfa gereksiz bilgi okuduk. Akademi için ders kitapları hazırlanmalı.”

“Ders saatleri çok fazla. Günde 4 blok ders yoruyor.”

“Sınav soruları merkezden gelmeli, akademiler arasında yapılan sınavlarda adalet olmalı. Öğrencilere bazı yerlerde yüksek puanlar verilerken diğer yerlerde mağdur ediliyor.”

“Mahremiyet açısından kadın-erkek farklı binalarda eğitim alırsa daha verimli olur. Erkeklerin ağırlıklı olduğu binada kadın personel çalıştırılması doğru değil.”

“Kimi okul personeli çok olumsuz davranıyor, bize çocuk muamelesi yapıyorlar.”

“Yemekler kalitesiz, sürekli aynı menü çıkıyor. Okulda kantin yok, ihtiyacımız olduğunda dışarıdan almak mecburiyetindeyiz.”

Sınırlılıklar nedeniyle bu kadarıyla yetinilebileceğimiz değerlendirmeler göz önüne alındığında problemlerin daha ziyade harç-

lıkların yetersizliği, günlük ders saatinin fazlalığı, izinler noktasında gösterilen tavır, eğitim ortamının durumu, personelin adaylara davranışı ve yemek kalitesi noktalarında yoğunlaştığı görülmektedir. Söz konusu problemlerin çözümü noktasında ilgililerin gerekli çalışmaları yapması beklenmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Diyanet Akademisi (DİYA), DİB'in bünyesinde başkanlık personelinin bilgi, beceri ve donanımlarını artırmak için tesis edilmiş yeni bir oluşumdur. İlgili birimin altyapı olarak geçmişe uzanan bir serüveni olsa da bazı süreçlerin henüz yeni olduğunu söylemek gerekir. Daha önce açıktan atama yoluyla yapılan personel istihdamı yerine akademi eğitimini başarıyla tamamlayanların göreve atanması bu yeniliklerden biridir.

ADMEP, akademi sisteminde din görevlisi namzetlerinin katılımının zorunlu olduğu ve eğitimi başarıyla tamamlamanın atanmak için yeterli kabul edildiği meslekî eğitim programıdır. İlk mezunlarını veren program üzerinde yapılan araştırmalar yeterli sayıda değildir. Yaptığımız bu araştırmanın, program üzerindeki ilk araştırmalardan biri olduğunu ifade etmek gerekir. Programın etkililiğini değerlendirme adına yapılan çalışmada, aday din görevlilerinin görüşleri doğrultusunda şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmaya katılan aday din görevlileri, genel olarak, mezun oldukları okullardan aldıkları eğitimin mesleklerini ifa noktasında yeterli gelmediğini düşünmekte, bu sebeple görev öncesinde kendilerini mesleğe hazırlayan bir eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sonuç, mesleğe hazırlıkta akademinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Aday din görevlileri, ADMEP'in beklenti ve ihtiyaçlarını kısmen karşılayacak bir nitelikte olduğunu ifade etmektedirler. Bu durumun programın oldukça yoğun ve haftalık ders yükünün fazla olması, bazı derslerde bilinenlerin tekrar edilmesi, ezberlerin çok olması, ders çalışacak yeterli zaman olmayışı, ders kitaplarının eksikliği, bazı derslerin gereksiz, uygulama ve stajların ise yetersiz olması gibi sebeplerden kaynaklandığını belirtmektedirler.

Aday din görevlileri, ADMEP'in kendilerine yeterli düzeyde meslekî bilgi kazandırdığını, ancak meslekî beceri noktasında kısmen yeterli olduğunu ifade etmektedirler.

Aday din görevlileri, en fazla Kur'an-ı Kerim, meslekî bilgi-beceri (imamlık-müezzinlik becerisi) ve din hizmetleri formasyonu alanlarında gelişime ihtiyaç duymaktadırlar.

Aday din görevlilerine göre, ADMEP'te yer alan Kur'an meali, akait-kelam ve dinî musiki dersleri beklentileri yeterli oranda karşılamamaktadır.

Aday din görevlilerine göre, akademide ders veren eğitim görevlileri genel itibariyle alan bilgisi, ders işleme yöntemleri ve hoca-öğrenci ilişkileri açısından yeterlidir. Bununla beraber bazı hocaların pedagojik formasyon eksikliği bulunmaktadır.

Aday din görevlileri, programın işleyişinden memnun olmakla birlikte, yetersiz harçlıklardan, atanma sürecinin belirsizliğinden, bazı okul personelinin olumsuz davranışından, çok sık sınav yapılmasından, derli-toplu ders materyali olmamasından, izinlerin yetersizliğinden, yemeklerin kalitesinden ve eğitim süresinin uzunluğundan yakınmaktadırlar.

784| db

Bulgulardan hareketle ADMEP üzerine maddeler hâlinde şu önerilerde bulunmak mümkündür:

1. ADMEP, içerik olarak sadeleştirilmeli, öğrencilerin daha önce örgün olarak aldıkları eğitimlerin gereksiz tekrarından kaçınılmalı, sahada ihtiyaç duyulan alanlara ağırlık verilmeli, öğrencilerin yükünü artıran ders ve uygulamalar programdan çıkarılmalıdır.

2. ADMEP'in daha fazla verim ve etkililiği için, programın haftalık ders yükü 30 krediyi aşmamalıdır. Öğrencilere ezber yapabilecekleri, derslerini mütalaa edebilecekleri ve dinlenebilecekleri yeterli zaman tanınmalı, bunun için gerekli düzenleme yapılmalıdır.

3. Gerek öğrencilerin çalışacakları gerekse eğitim görevlilerinin takip edecekleri akademiye özel ders kitapları en kısa zamanda hazırlanmalıdır.

4. Sınavlar, öğrenci motivasyonu bozmayacak şekilde düzenlenmeli, çok sık sınav yapmaktan kaçınılmalı, eğitim merkezleri arasında ortak sınav esasları belirlenip uygulanmalıdır.

5. Eğitimin yetişkinlere yönelik olması, evli ve çocuklu öğrencilerin bulunması ve yatılı eğitimin getirdiği zorluklar nedeniyle program süresi 6 ayla sınırlandırılmalıdır.

6. Aday din görevlilerinin bilgi ve becerilerin geliştirilmesi için gerek okul içi gerekse okul dışındaki meslekî uygulamalara önem verilmelidir.

7. Aday din görevlilerinin en çok yakındığı konulardan biri olan harçlık meselesi çözüme kavuşturulmalı, özellikle evli görevlilerin durumu göz önünde bulundurularak onlara aile yardımı desteği verilmelidir.

8. Aday din görevlilerinin yetişkin bireyler olduğu göz önünde tutularak yapıcı bir yaklaşım tarzı sergilenmeli, kendilerine çocuk muamelesi yapılmamalı, sınavla ya da okuldan atmakla korkutmadan kaçınılmalıdır. Aday din görevlileri de pozisyonlarının normal öğrencilikten farklı olduğunu ve özel sorumluluklarının bulunduğunu unutmamalıdır.

9. Aday din görevlilerine programın resmiyeti ve işleyişiyle ilgili gereken açıklamalar yapılmalı, işleyişle ilgili eğitim merkezleri arasında ortak hareket tarzı benimsenmelidir.

10. DİYA yetkilileri, eğitim ve atanma süreçleriyle ilgili takvimler belirlemeli, bilgi kirliliği oluşmaması için aday din görevlileri resmî kanallarla bilgilendirilmelidir.

11. DİYA üzerine akademik çalışmalar artırılmalı ve teşvik edilmelidir.

Kaynakça

- Aslantürk, Zeki. *Araştırma Metot ve Teknikleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 4. Basım, 1999.
- Ayas, Osman. *Camilerde Görev Yapan İmamların Hizmet içi Eğitim İhtiyaçları*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Bardakoğlu, Ali. "3 Mart 1924 Kanunları ve Diyanet". *21. Yüzyıl Türkiye'sinde Din ve Diyanet*. Ankara: DİB Yayınları, 2010.
- Bulut, Mehmet. "Din Görevlisi Yetiştirme Sorunu ve Diyanet İşleri Başkanlığına Eleman Yetiştiren Kurum Olarak İmam-Hatip Okulları (Tarihi Süreç İçinde Gelişmeler)". *II. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*. 2/542-565. Ankara: DİB Yayınları, 2003.
- Buyrukçu, Ramazan. *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*. Ankara: TDV Yayınları, 2. Basım, 2005.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 15. Basım, 2013.
- Dam, Hasan. "Camilerde Din Eğitimi ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 275-318. İstanbul: DEM Yayınları, 2018.
- Dam, Hasan. *Yetişkinlerin Din Eğitimi*. İstanbul: Üniversite Yayınları, 2015.
- Dam, Hasan - Ertürk, İdris. "Diyanet İşleri Başkanlığı Mesleğe Hazırlık Eğitim Programının İçerik ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat*

- Fakültesi Dergisi* 48 (Haziran 2020), 97-137.
<https://doi.org/10.17120/omuifd.725115>
- Demirel, Özcan. *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 3. Basım, 2000.
- DİB İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü. "2022 Yılı Diyanet Akademisi Aday Din Görevlisi (KKÖ, İ-H, M-K) Alımı". Erişim 24 Nisan 2024.
<https://insankaynaklari.diyamet.gov.tr/Detay/822/2022>
- Doğan, Ahmet. *Hizmet İçi Eğitim ve Din Görevlisi*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2019.
- Ertürk, İdris. *Diyanet İşleri Başkanlığı Mesleğe Hazırlık ve Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkililiğinin Değerlendirilmesi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021.
- Ertürk, İdris. *Türkiye'de Din Görevlilerinin Hizmet İçi Eğitimi*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021.
- Furat, Ayşe Zişan. "Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirmede İlahiyat Fakültelerinde Sürdürülen Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinin Yeterliliği: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Konu Hakkındaki Düşünceleri". *Marife: Bilimsel Birikim (Marife: Dini Araştırmalar Dergisi)* XII/1 (2012), 83-110.
- Kalay, İdris - Bilen, Mehmet. "Diyanet Akademisi Aday Din Görevlileri Ders Notu Seçme Hadisler Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme". *Haftıza* 6/1 (30 Haziran 2024), 20-32. <https://doi.org/10.56671/hafizadergisi.1413418>
- Kayadibi, Fahri. "Cumhuriyet Döneminde Müftülükler (Tarihçesi ve Sorunları)". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2000), 143-192.
- Kayadibi, Fahri. "Diyanet İşleri Başkanlığı Personelinin Eğitim ve Bilgi Seviyesinin Yükseltilmesi". 2. *Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*. 2/426-432. Ankara: DİB Yayınları, 2003.
- Kayapınar, Hüseyin. "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Hizmetleri". 4. *Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*. 2/808-832. Ankara: DİB Yayınları, 2009.
- Keyifli, Şükrü. *Urfa ve Yöresinde Yaygın Din Eğitimi*. Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 1997.
- Kocaman, Kasım - Koyuncu, Mehmet. "İlk Dönem Mezunu Aday Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Diyanet Akademisi". *Mevzu - Sosyal Bilimler Dergisi* 11 (15 Mart 2024), 539-590. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1429639>
- Köylü, Mustafa. *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, 2. Basım, 2004.
- Kurt, Yaşar. "Kur'an'ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/22 (Aralık 2012), 229-251. <https://doi.org/10.14395/jdiv39>
- Özbek, Abdullah. "Günümüzde İrşat Görevi Yapacakların Eğitimi". 1. *Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*. 1/191-201. Ankara: DİB Yayınları, 1995.
- Özdemir, Şuayip. *Müftülerin Gözüyle Din Hizmetleri*. İstanbul: DEM Yayınları, 2007.
- Özdemir, Şuayip - Arıcı, İsmail. "Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri". *Dini Araştırmalar* 14/39 (01 Haziran 2011), 87-103.
- Öztürk, Şükrü. "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimi ve Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri". *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı*. ed. Fahri Unan - Yücel Hacaloğlu. Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999.
- Seyidoğlu, Halil. *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. İstanbul: Güzem Yayınları, 8. Basım, 2000.
- Yılmaz, Muhammet. *Etkili Öğretmenlik*. İstanbul: DEM Yayınları, 2018.
- ADMEP, Aday Din Görevlileri Mesleki Eğitim Programı (İmam-Hatip). Diyanet Akademisi Başkanlığı (2023).
- DAMEY, Diyanet Akademisi Meslekî Eğitim Yönetmeliği. Resmî Gazete 32207 (31 Mayıs 2023).

- DİBKAN, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (Kanun No. 633). Resmî Gazete 12038, (22 Haziran 1965).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf>
- TTK, Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Kanun No. 430). Resmî Gazete 63, (03 Mart 1924).
- TCA, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Kanun No. 2709). Resmî Gazete 17863 Mükerrer, (09 Kasım 1982).
- VAKİMAY, Vaizlik, Kur'an Kursu Öğreticiliği, İmam-Hatiplik ve Müezzin Kayımlık Kadrolarına Atama ve Bu Kadroların Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği. Resmî Gazete 28151 (23 Aralık 2011).

